

KAMO IDU ISUSOVCI?

Izveštaj o 32. generalnoj kongregaciji

7. ožujka (1975.) uveče završila je 32. isusovačka Generalna kongregacija,¹ koja je trajala tri mjeseca. Po duljini trajanja bila je to treća po redu u povijesti Družbe Isusove. Možda će se toj Kongregaciji kasnije pridati osobito značenje i za Red i za Crkvu: posebno zbog Papinog zahvata i zbog načina kako je 236 delegata iz više od 80 redovničkih provincija reagiralo na taj konflikt.

Zanimanje svjetskog novinstva za zbivanja na Kongregaciji nije bilo previše veliko, ali ne i maleno, osobito ako usporedimo s njome slične rimske skupove. Iz novinskih krugova čuo se prigovor, ne baš opravdan, zbog nedostatnih informacija (taj se prigovor općenito postavlja crkveno-rimskim i vatikanskim položajima). Svakih nekoliko dana izlazili su, naime, bilteni za informaciju unutar Reda, a oni su na zahtjev bili dani na raspolaganje i ostalom novinstvu. Istina, u njima se moglo naći malo o aferama koje se tiču Reda i crkvene »politike« i o njihovoj pozadini, a o aktualnim zbivanjima između Vatikana (Sv. Stolice) i Reda (Generala, Kongregacije) samo ono najnužnije. No izvještaji o svrsi i o pojedinim predmetima o kojima je Kongregacija raspravljala, kao i o konkretnom tijeku, diskusijama, različitosti mišljenja itd. bili su iscrpni. To više moramo se čuditi što smo o temeljnim problemima s kojima se borio najviši gremij Reda u raznim izvješćima (pa i crkvenog tiska), osim časnih iznimaka, mogli čitati malo onog što bi odgovaralo samoj stvari. Tu se trebalo brižnije pozabaviti materijalom, koji, istina, za vanjske nije bio uvijek lagan. Nasuprot tome opazalo se veće zanimanje za »afere« o kojima smo već govorili. O njima smo, dakako, osobito u talijanskim novinama, mogli čitati, često s početnom rečenicom: »Kako se čuje iz krugova delegata« ili »iz vatikanskih krugova«. Što je pak proizašlo iz takvih »izvora«, bilo je više izmišljeno nego istinito, u svakom slučaju samo napola istina, a te krilatice diktirala je glad za senzacijom.

Pokušajmo stoga dati najprije pregled o tijeku i značenju Kongregacije. Možda će se iz toga moći zaključiti o tome kojim će putem Red ubuduće ići. Koliko je moguće i prikladno, reći ćemo iza toga nešto o Papinu zahvatu u rad Kongregacije. To bi nam moglo pružiti svjetla za trenutnu situaciju Reda i Crkve uopće.

¹ Usp. izvještaj u *Geist und Leben* 47 (1974), 450—455.

1. Polazno stajalište

Posljednja (31.) Generalna kongregacija odvijala se u dva zasjedanja 1965. i 1966. Njezin je zadatak bio da u Redu provede izjave i odredbe Drugog vatikanskog sabora, osobito o »prilagođenoj obnovi redovničkog života«. ² Njezin rezultat bila je pozamašna knjiga. ³ Bio je zauzet stav prema gotovo svakom važnom pitanju u unutrašnjem životu Reda i prema zadacima apostolata. Za neke probleme bile su stvorene komisije (izrada novog prava siromaštva prilagođenog današnjim privrednim prilikama, kao i široko istraživanje pitanja treba li temeljnu strukturu Reda u vezi s različitim stupnjevima njegovih članova s različitim zavjetima i pravima i dalje zadržati), a rezultati njihova rada i prijedlozi trebali su biti predani slijedećoj Generalnoj kongregaciji.

Kako u cijeloj Crkvi, tako je i u Družbi Isusovoj poslije toga novog prodora počeo burni razvoj. Izgledalo je da ništa više ne može ostati bez pitanja; gotovo sve je bilo podvrgnuto ispitivanju. Danas, nakon duljeg vremenskog razmaka, može se reći da je u mnogim stvarima uspio proboj prema većoj autentičnosti, istinitosti, a time i vjerodostojnosti u humanom i religioznom. Bez sumnje, mnogo se toga previše indiskretno zabacilo, osobito na području formi i institucija, tako da je stupanjem na nepoznato tlo, u nezaštićenom susretu sa sve više sekulariziranim svijetom, njegovim načinom ponašanja i vrijednosnim predodžbama, došlo do mnogih krivih postupaka, a često se izgubilo i redovničko zvanje; broj onih koji su napustili Red u posljednjih deset godina, prije svega kod mlađih godišta, ali i kod »srednje dobi«, visok je.

Ipak bi nediferencirano negativan sud o vremenu poslije Koncila bio pogrešan. Bilo je, istina, prilično mnogo ljudi u Redu koji su zastupali takav sud i poradi toga već Dekrete 31. generalne kongregacije smatrali izdajom izvornog duha i poslanja. Oni su i ovu Kongregaciju već unaprijed promatrali s nepovjerljivošću i sumnjičenjem i u tom se smislu izjavljivali; u nekim zemljama postojale su čak organizirane opozicijske grupe, ali one nisu bile zastupane na samoj Generalnoj kongregaciji. Zapravo, u toku prošlih deset godina bili su poduzeti veliki naponi da se ispituju apostolski radovi i oslobode i od društvenog i od sadržajnog triumfalizma.

S jedne strane, htjelo se još manje nego dosad ograničiti na krugove koji su crkveno još čvrsto vezani — probudio se misionarski duh — a niti se previše povezati s bogatim slojevima, kako je to slučaj u mnogim zemljama. S druge strane, htjelo se preko granica strogo vjerskog i religioznog područja više približiti općim potrebama i problemima današnjeg čovječanstva, od duhovnih i duševnih pa sve do socijalnih i materijalnih, jer bi u protivnom slučaju propovijedanje vjere išlo u prazno i zastrlo pogled prema činjenici da kršćansko spasenje uključuje čitava čovjeka. Mnogobrojni postulati raznih provincija pokazuju u tom smislu tendencije koje se poklapaju u biranju apostolskih poslova, a koje se u ne maloj mjeri temelje na poukama i smjernicama rimskog središnjeg vodstva, osobito vrhovnog poglavara Pedra Arrupea.

Prednost apostolskog usmjeravanja, koje je tu i tamo vodilo do smjelih pokusa, išla je često na štetu važnosti i njegovanja unutrašnjeg života Reda (duhovni život, disciplina, bratsko zajedništvo i jedinstvo). I to su posvjedočili

² II. vat. sabor, *Dogmatska konst. o Crkvi*, 5. i 6. poglavlje; Dekret o redovnicima *Perf. car.*

³ *Decreta Congregationis Generalis XXXI* (1965—1966), Rim, Generalat DI, 1967., str. 216.

mnogi postulati. Oni su zahtijevali temeljnu religioznu obnovu. Mnogi su čak govorili o krizi identiteta, koju valja nadvladati. Izvorna karizma Reda da dolazi u pitanje. Treba zato o tome govoriti i tražiti lijek.

Generalna je kongregacija tako stajala pred zadatkom da odgovori na oba zahtjeva: postaviti težišta i dati smjernice za apostolat koji se tu i sada traži i ujedno obnoviti »izvorni duh« (Vat. II., *Perf. car.* 2), ignacijansku karizmu u zajednicama i provincijama. Ta se dva zahtjeva ne smiju odijeliti i treba ih integrirati u jedno jedinstvo. Da li je to uspjelo?

2. Tijek i rezultati

Dvije su točke stajale na početku rada: *ispit savjesti* o sadašnjem stanju Reda, o onom što treba pohvaliti, a što pokuditi, i *izbor onih predmeta raspravljanja koji imaju prednost*, o kojima bi komisije morale izraditi smjernice, upute i dekrete. O tome se vijećalo u malim međunarodnim cirkulima i u homogenijim grupama asistencija. Ispit savjesti bio je vrlo otvoren, bez uljepšavanja. No u procjenjivanju nije se moglo doći do sukladnih mišljenja. Izgledalo je da je teško odijeliti ne baš dobro ponašanje pojedinaca, čitavih skupina ili institucija (sveučilišta, časopisa itd.) od nužnog polja slobode za traženje novih putova s katkad zadivljujuće dobrim iskustvima, osobito na području apostolata. Možda su se pritom odgovarajući dokumenti koji su sadržavali rezultat tih razmatranja prebrzo pustili po strani — Papa je morao pred svršetak Kongregacije još jedanput pismeno (15. 9. 1973.) i usmeno (3. 12. 1974.) podsjetiti na svoje opomene koje je izrazio s tim u vezi, ali to je imalo i svoju dobru stranu da se nije ostalo na samopromatranju, nego se po mogućnosti što brže u radnim komisijama pristupilo konkretnim sklopovima pitanja koja su se ticala budućnosti Reda.

I tu se pokazalo — istina, tek nakon nekoliko tjedana — za mnoge nešto iznenađujuće što *kao takvo* nije bilo programirano. Unatoč mnoštvu tema pro našla se sredina koja je sve obuhvaćala, jedinstveni središnji program koji se u velikim i odlučujućim dokumentima ove Kongregacije uvijek vraća i zahvaća s raznih strana.⁴ Bilo je malo Generalnih kongregacija koje bi se tako jako orijentirale na nekoliko fundamentalnih ideja. Tako je samo po sebi došlo do toga, a to je bilo i dosljedno, da je pred svršetak Kongregacije mogao biti izglasan prijedlog koji je u kratkim i sažetim rečenicama pokušao odgovoriti na pitanje *identiteta Reda danas*,⁵ na temelju ideja i zahtjeva glavnih dekreta, a ujedno i vezan za tekst izvornih dokumenata Reda.⁶ Kako je došlo do toga?

Već je u postulatima, u prvom redu iz provincija Latinske Amerike i Istočne Azije (zanimljivo, jedva iz Afrike), ali i iz više provincija Sjeverne Amerike (uključivši i Kanadu) i Evrope, bilo stavljeno u prvi red, kad se

⁴ Među najvažnije dokumente 32. generalne kongregacije koji ovdje dolaze u obzir spadaju prije svega slijedeći: a) *Naše poslanje danas: služba vjere i zauzimanje za pravdu*; b) *O bratskom jedinstvu u Družbi Isusovoj* (De unione animorum in Societate). *Orijentacija i praktične norme za duhovni i zajednički život*; c) *O siromaštvu*; d) *O usađivanju vjere i kršćanski život* (De opere inculturationis fidei et vitae christianae promovendo); e) *Isusovci danas* (Jesuits today).

⁵ Tu spadaju: takozvani temeljni zakon (*lex fundamentalis*), *Formula Instituti*, koja je bila prihvaćena i odobrena od papa Pavla III. i Julija III., kao i *Ustanove Družbe Isusove* (Konstitucije).

⁶ *Textus declarationis*: »Jesuits today«.

radilo o pitanju prednosti apostolskih radova današnjeg vremena, zauzimanje za više socijalne pravde, briga za siromašne i bijedne, zapostavljene i porobljene ljude modernog društva, jer se inače Evanđelje ne može više vjerodostojno propovijedati. Takvo stupnjevanje ima svoje prethodnike u enciklici Ivana XXIII. *Mater et Magistra* i u koncilskoj konstituciji *Gaudium et spes*. Ali tek je Papa Pavao VI. u svojim programatskim pismima *Populorum progressio* (1967.) i *Octogesima adveniens* (1971.) istakao svu hitnost socijalnog apostolata za kršćansku poruku i poslanje Crkve. Otud je došao i poticaj da je rimska Sinoda biskupa 1971. za jednu točku svoga vijećanja uzela temu »Pravda u svijetu« i rezultat svoga vijećanja sažela u poseban dokument.⁷

S pravom je onda i Generalna kongregacija smatrala da, u skladu s mnogobrojnim postulatima, u općoj svjetskoj socijalnoj bijedi našeg vremena osluhne Božji poziv na apostolsku spremnost Reda. Ona je »promicanje pravde« (*promotio iustitiae*) u svijetu i društvu izabrala kao »najhitniju prednost« (*prioritas prioritatum*) apostolskog rada Reda. A time nije, prema mišljenju mnogih delegata, određeno samo privilegirano polje konkretnog socijalnog rada, koji bi u pojedinostima još trebalo pobliže odrediti. Zauzimanje za više socijalne pravde trebalo bi postati nešto kao horizont za sve poslove Reda. I ta se ideja onda doista i na stanovit način istakla a da to nije već unaprijed bilo planirano. Odlučujuće dokumente Kongregacije treba da čitamo u horizontu tog zauzimanja za pravdu; oni svakako više puta aludiraju na taj doneseni izbor. To vrijedi za dekret »O siromaštvu«, kao i za dekrete i deklaracije o duhovnom i zajedničkom životu (*De unione animorum in Societate Jesu*), o odgoju, o usadivanju kršćanske poruke u izvanzapadne kulture (*De opere inculturationis fidei et vitae christianae promovendo*) i o identitetu (»Isusovci danas«).

Poteškoća takvog pokušaja integracije sastojala se prije svega u tome kako da se uskladi prioritet socijalne pravde na polju apostolata s prvim i temeljnim poslanjem Crkve, pa onda i Reda kao zajednice svećenika,⁸ naime, direktne evangelizacije, propovijedanja vjere i dijeljenja sakramenata. Neće li to poslanje biti pravdom kao *prioritas prioritatum* apostolata Reda biti potisnuto u pozadinu i smatrano manje važnim, premda su u ovom trenutku ljudske povijesti društvene prilike nepravde očitije nego ikada prije došle više do svijesti i viču sve do neba? Neće li pravednost spasenja o kojoj govore Biblija i Predaja pasti u sjenu pred ovozemaljskom socijalnom pravdom? Delegati su se na temelju mnogih diskusija trudili kako bi povezali oba poziva, na propovijedanje vjere i na socijalni apostolat. Zauzimanje za više pravde mora se integrirati u poziv na propovijedanje vjere, tako glasi formula; ona je, naime, integralni dio propovijedanja. A ono se opet mora pokazati vjerodostojnim upravo u zauzimanju za pravdu; kršćansko eshatološko spasenje obuhvaća sve dimenzije ljudskog života; promjena ljudskog društva u smjeru prema više pravde znak je i predokus konačnog stanja, ukazivanje na puninu spasenja koju može darovati samo Bog.

Mogli bismo postaviti pitanje da li je Kongregaciji uspjelo pokazati unutrašnje jedinstvo između propovijedanja i zauzimanja za socijalnu pravdu, ili ne pokazuje li glavni dekret »Naš apostolat danas — Služba vjeri i zauzimanje za pravdu« ipak sužavanje na pravdu koja se ponajviše shvaća ekonomski.

⁷ *Rimska biskupska sinoda 1971. Svećenička služba (Pravda u svijetu, izdano).*

⁸ O svećeničkom poslanju Družbe Isusove, naime, o propovijedanju vjere i dijeljenju sakramenata kao prvog cilja Reda govori se već u 1. br. »Formule Instituta«.

Kod takvog iskrenog pitanja možemo se, doduše, tješiti da je rimskoj Sinodi biskupa god. 1971., koja je u svom dokumentu »Pravda u svijetu« stajala pred istom poteškoćom, još manje uspjelo pokazati jedinstvo tih dvaju poziva Crkve, naime, kako s jedne strane propovijedati Božju pravdu kao spasenje po Kristu i ujedno s druge strane aktivno pridonositi promicanju društvene pravde u svijetu: jedno i drugo spada u njezin poziv. U toj usporedbi može dekret Generalne kongregacije mirne duše stupiti na vidjelo, osobito jer daje mnoge konkretnije upute za praksu.

O tim uputama za praksu u svrhu ostvarenja tog zauzimanja za pravdu (u sveobuhvatnom i teološkom smislu tog pojma), koje nalazimo na mnogim mjestima u glavnim kongregacijskim dekretima, treba još nešto reći. Kongregacija je smatrala da njezin izbor apostolata koji je za sadašnji trenutak smatrala nužnim mora proizvesti obnovu i temeljni proces promjene, kod pojedinaca, u zajednicama i u institucijama Reda. Kako bi ta obnova, taj proces, morao konkretno izgledati?

3. Proces promjene za put u budućnost

Kao prvo, Generalnoj je kongregaciji izgledalo potrebnim za izvođenje njezinih zaključaka da se u čitavom Redu, u provincijama i zajednicama, probudi svijest i osjetljivost za temu »Služba vjere i promicanje pravde«. Svoj subrači treba učiniti bliskim različite teške situacije čovjeka, uvjetovane društvenim i političkim prilikama: siromaštvo, podjarmljivanje, neslobodu, diskriminaciju, osamljenost, samootuđenje, gubitak smisla za život, strah, pa da se stvori zajednička svijest odgovornosti i iz nje izraste zajednička spremnost za rad. Gdje se to ostvari, takvo je bilo mišljenje, moći će se u svakoj zemlji, pa i u industrijskim zemljama s visokim standardom života, naći socijalno slabi i zaostali, potisnuti i prezreni radi svoga staleža. Ako se nitko ne bude zauzeo za te ljude, oni neće moći naći pristupa k Evanđelju i izmiriti se s Bogom. Na temelju tih uvida i evandeoskog poticaja treba preispitati sve dosadašnje poslove i treba, prema potrebi, promijeniti strukture na provincijskom i regionalnom nivou.

Tamo gdje Red slijedi Božji poziv danas, moraju se njegovi članovi ubuduće jače solidarizirati s gore spomenutim skupinama ljudi, biti tu za siromašne i u danom slučaju s njima živjeti. Svaki bi isusovac jedanput morao iz vlastitog iskustva upoznati svijet društveno zapostavljenih. A to znači da treba već mlade članove na vrijeme upućivati da izađu iz svoje duhovno-kulturne (možda i redovničke) izolacije. Većina članova dolazi obično — po društvu i po izobrazbi — iz građanskih slojeva. Njima često ostaje tuđ svijet siromašnih i uopće moderni svijet sa svojim mišljenjem i osjećanjem, svojim nadanjima i očajanjima, svojim sekularnim mišljenjem i svojim pritaženim čežnjama. Mnogi isusovci žive po svojoj unutrašnjosti i svojem stilu života i dalje u svijetu u kojem i s kojim su odrasli. Tko želi plodno razvijati socijalni apostolat, mora se upustiti u svijet ljudi u koji će biti poslan.

U odgovarajućim dekretima igraju ovdje dva pojma važnu ulogu: najprije *immersio*, odnosno *insertio in mundum*, utapljanje, odnosno uklapanje u svijet, i onda *in-* (ili *ac-*) *culturatio*, usađivanje kršćanske poruke u kulturu zemlje u kojoj propovjednik živi i radi. Pri prvom se pojmu konkretno misli na to da svaki isusovac mora ući u duhovnu i društvenu sredinu, u kojoj želi posvjedo-

čiti vjeru svojim zauzimanjem za više pravde, mora razumjeti njezin jezik i običaje. U drugom slučaju misli se u prvom redu na nezapadne kulture (npr. kulture Azije, Afrike, ali i nekih zemalja Latinske Amerike); ovdje treba izvršiti ne samo novu inkarnaciju sadržaja kršćanske poruke, nego i kulta (liturgije) i oblika pobožnosti kao što su to već s uspjehom pokušali isusovci u 16. i 17. stoljeću (Ricci, de Nobili).

Taj put, dakako, sadržava svoje poteškoće i nosi sa sobom opasnosti. Tko se danas usuđuje ulaziti u nekršćansku sredinu, tko se upušta u dijalog s ljudima drugih religija, s marksističkim ili humanističkim ateizmom, taj mora na neki način napustiti svoj svijet, mora biti toliko blizak jeziku i načinu mišljenja drugoga da ih ostvaruje iz svoje nutrine, ako želimo da sve bude nešto više od intelektualnog časkanja. Iskustvo posljednjih godina je pokazalo da je mnogi pritom izgubio vlastito tlo pod nogama i nije više našao puta natrag.

Da bi protiv toga pružila zaštitu, Generalna je kongregacija jače nego ikad naglasila potrebu vlastitog bratskog zajedništva. Zajednica u Družbi Isusovoj se, istina, naziva *communitas ad dispersionem* (zajednica iz koje se polazi na najrazličitija mjesta i poslove); ona ne postoji radi same sebe, nije orijentirana prema unutra, nego prema van. No ipak, upravo kao takva ona ima za pojedinca nezamjenljivo značenje. Pojedinaac više nije u stanju da u sekulariziranom svijetu izdrži u svojoj vjeri, u svojem pozivu, a da ne pretrpi štetu. Potrebni su mu istomišljenici. Nasuprot duboko ukorijenjenoj predrasudi, koja se često javlja o Družbi Isusovoj, a katkad se ona čuje i u vlastitim redovima (možda još i s opravdanjem: svatko mora znati doći na kraj sa samim sobom), da su isusovci zasebnjaci, sad se ističe da je Red nastao iz kruga prijatelja pa zato sudrugarstvo na putu, *sodalitas*, pripada njegovoj biti. Pojedinaac je, kako se kaže u dekretima, uvijek član *Compañie de Jesús* kao *socius*, u zajedništvu suputnika (*corpus sodaliium*) koje mora svoju opipljivost naći u svakoj komuniteti, a isto tako u provinciji i u jedinstvu čitavog Reda. To za svakoga znači osobitu odgovornost za bratsko zajedništvo, za pravi duh u Družbi Isusovoj i za apostolat koji odgovara znakovima vremena u kojima se očituje Božja volja.

Najprije nešto o bratstvu! Njemu je, među ostalim, trebalo služiti ukidanje razlike u stupnjevima među članovima Reda.⁹ Ako je više od dvije trećine delegata po svojoj savjesti bilo uvjerenja, i unatoč prije izraženim Papinim sumnjama, da u pripravnim glasanju (kojim je trebalo ispitati mišljenje Kongregacije) plediraju za duboke promjene u strukturi Reda, onda se to zbililo iz uvida u važnost koja se u modernom društvu pridaje jednakosti svih članova ne samo u vezi s religioznim statusom, nego i u vezi s temeljnim pravima (kao što su pravo na savjetovanje, sudjelovanje u pripremi odluka itd.), želi li se postići uspješna suradnja mnogih na istom djelu.

Premda ta želja nije mogla biti ostvarena onako kako je bila planirana, ipak se u odgovarajućem dekretu o članstvu u Redu, a prije svega u dekretu o bratskom jedinstvu, kao i u dekretu o apostolatu na posebno jak način ističe značenje apostolskog zajedništva za članove. U sve što se o tome kaže na poseban su način uključena i braća pomoćnici. Tu se govori o zajedničkom

⁹ Među svim predmetima vijećanja 32. generalne kongregacije imalo je pitanje razlike stupnjeva relativno skromnu ulogu. Ono je dobilo tako veliko značenje za tijek Kongregacije tek nakon konflikta koji je zbog njega nastao sa Sv. Stolicom, tako da se na temelju novinskih izvještaja moralo naslutiti da je to bio središnji problem čitave Kongregacije.

novicijatu, o zajedničkoj molitvi i zajedničkoj Euharistiji, o zajedničkom (duhovnom) razgovoru, kao i o vrijednosti humanog u zajedničkom obitavanju i životu. Osim toga spominje se još apostolski razgovor i zajedničko planiranje poslova, takozvana *deliberatio communitaria*, koja bi se mogla uzdići do zajedničke *discretio spirituum* (razlikovanje duhova u smislu knjižice Duhovnih vježbi). A sve opet služi apostolskom zadatku za koji se pojedinac mora ojačati i oboruzati, uvijek tako da rad pojedinca, i tamo gdje on stoji na osamljenu mjestu, ostane uklopljen i uvijek se nanovo mora uklapati u opći apostolat koji Red nosi i za koji odgovara. Pojedinac se ne promatra nikad kao takav, već on uvijek ostaje *socius*, suputnik, dio jednog tijela.

Pri tolikom bratstvu i jednakosti u zajednici i u provinciji udara u oči kako se jako ističe položaj poglavara. Svi su znali da su u tom upućeni na bitni element ignacijanske karizme. Kod svake *deliberatio communitaria* (zajedničko razmišljanje zajednice) o potrebama kuće i apostolskog djela i kod svih savjetodavnih gremija njemu pripada posljednja odluka. To se naglašuje još jedanput i za rimsku središnju upravu Reda. Izrazit položaj poglavara u Družbi Isusovoj, koji zabranjuje svaki kapitulizam, služi većoj mobilnosti i fleksibilitetu Reda, kao i apostolskoj plodnosti pojedinca. Ovaj zato mora biti otvoren svome poglavaru da bi jasnije upoznao Božju volju ovdje i sada, ne samo u svom osobnom životu nego i u svom apostolskom radu. To je ignacijanski.

I još nešto treba da zajednicu i s njom svakog pojedinog isusovca opet jače karakterizira: apostolsko siromaštvo. »Propovijedati u siromaštvu«, ta se ignacijanska riječ često citira. Tome služi i u novom pravu o siromaštvu, koje je doneseno na Kongregaciji nakon dugih predradova, razlikovanje između apostolskog djela i njegovih financijskih potreba i zajednice, koja se na prikladan način obvezuje na siromaštvo prijašnjih kuća profesa, na siromaštvo malih ljudi sa skromnim stilom života. U skladu sa zalaganjem za više pravde kao prioritet i horizont čitavog apostolata, kao i s ukorjenjivanjem u svijet siromašnih označuje se u novom pravu siromaštva još jedanput temeljna crta Reda na njegovu putu u budućnost. Njegovi članovi ne smiju biti nadahnuti elitarnom sviješću, nego moraju postati jednostavniji i skromniji, prema svim ljudima odnositi se bratski, biti gostoljubivi, spremni na suradnju s drugima. Kod današnje se generacije, kako je bilo rečeno, može u tom pogledu ustanoviti velika promjena.

Sve u svemu: to su visoko postavljene ciljevi koji će se tek u slijedećim godinama morati pokazati realnima.

4. *Zahvat Svete Stolice*

Zahvat Pape u rad Generalne kongregacije (preko svojih suradnika i osobno) nije došao iznenada. On je imao dulju pretpovijest. U svom nagovoru 3. 12. 1974. delegatima 32. generalne kongregacije Papa je spomenuo više pisama svog državnog tajnika, francuskog kardinala Villota, Generalu Reda, kojima mu je saopćio svoju zabrinutost zbog razvoja Reda u poslijekoncilskim godinama.¹⁰ Koliko je poznato, već su tu bili sadržani jaki prigovori zbog izjava i publikacija nekih isusovaca o temeljnim pitanjima vjere i redovničkog života, kao i

¹⁰ Usp. *L'Osservatore Romano* od 4. prosinca 1974., str. 1. odn. 3. (talijanski tekst).

zbog smanjivanja discipline u Redu i opasnosti prodora svjetskog duha. Ista zabrinutost nalazi se, premda u općenitijem obliku, i u pismu kardinala državnog tajnika od 18. 4. 1972. i, konačno, samog Pape od 15. 9. 1973., koja su bila saopćena članovima Reda. Papino pismo palo je u posljednju fazu pripreme za Generalnu kongregaciju; ono je bez sumnje trebalo da još jedanput probudi pažnju svih članova Reda, a na poseban način odgovorne u njemu. Aludirajući na ta pisma, Papa je u svojem 70-minutnom govoru 3. 12. 1974. ponovio svoje opomene i odlučno zamolio da se poslušaju. Tom je prilikom prvi put dao naslutiti da se temeljna struktura Družbe Isusove, koja za svećanu profesiju zahtijeva svećeništvo, budući da specifični apostolat Reda mogu obavljati samo svećenici, mora bezuvjetno sačuvati. Time je uključeno bilo rečeno da Papa ne želi proširivanje posebnog zavjeta Papi na nesvećenike. Istog dana je kardinal Villot potvrdio p. Arrupeu tu interpretaciju.

Time je Kongregacija stajala pred teškom odlukom. *S jedne strane*, Papina je riječ za nju imala bar karakter upute koju treba uzeti vrlo ozbiljno, premda mnogima to još nije izgledalo definitivno. Eventualna namjera da se u Redu dokine razlika u stupnjevima ili da se bitno smanji bila je u očitoj opreci s »temeljnim zakonom« Reda, s *Formulom Instituta*. Budući da je taj temeljni zakon Papinog prava, potrebna je za njegovo bitno mijenjanje izričita privola Pape. Kad je Papa već unaprijed zauzeo stav prema pitanju koje je visjelo u zraku, radio je to potpuno u skladu sa svojim pravom. *S druge strane*, Kongregacija je tijekom vijećanja, bar u svojem većem dijelu, smatrala da sve više dolazi do uvjerenja da se strogo svećenički karakter Reda, koji nitko nije namjeravao poljuljati, može svakako povezati s religioznim i u stanovitom stupnju i s pravnim izjednačenjem svih članova Reda, uključivši i braću pomoćnike. Uz to je prevladavalo mišljenje da u mnogim slučajevima mogu i laici izvršavati apostolska »poslanja«, koja i jesu pravi predmet posebnog zavjeta Papi,¹¹ ako želimo uzeti ozbiljno ono što je II. vatikanski sabor rekao o apostolatu laika i ako promotrimo da u današnjem apostolatu već mnogo toga čine laici što su prije činili ili smjeli činiti samo svećenici. I još nešto: Konstitucije sv. Ignacija izričito predviđaju slučaj, u skladu sa starom tradicijom Reda, da se podložnik može izjasniti svome poglavaru ako misli da u vezi sa svojim poslanjem mora imati drukčije mišljenje od njega, samo ako je spreman u svakom slučaju podrediti svoju volju poglavarovoj volji.¹²

Takva je bila situacija kad se nakon dugih rasprava u jezičnim grupama i u plenumu 22. siječnja poslije podne pristupilo tajnom glasanju. Napetost među delegatima bila je očita; svaki je znao da se radi o odluci savjesti koja će na mnogim stranama za sobom povući velike konsekvencije. Od 15 prijedloga o kojima je trebalo glasati, tri prva i odlučujuća pitanja glasila su:

1. Glasuje li Kongregacija iz unutrašnjih razloga ili iz naravi stvari za ukidanje stupnjeva, tako da svi isusovci polažu ista četiri zavjeta, u uvjerenju da time može i mora ostati sačuvan svećenički karakter Družbe?

2. Glasuje li Kongregacija za ukidanje stupnjeva također uzevši u obzir mišljenje i trenutnu situaciju Družbe?

3. Glasuje li Kongregacija za to da se mišljenje Generalne kongregacije službeno podnese Papi?

¹¹ Usp. *Konstitucije DJ*, Dio VII., gl. 2., br. 605.

¹² Nav. dj., D. VII., gl. 2., br. 627.

Sva tri pitanja dobila su s više nego dvotrećinskom većinom potvrdni odgovor. Pošto su delegati između pojedinih biranja proveli neko vrijeme u molitvi, saslušali su s vidnom ozbiljnošću i šuteći rezultate.

Sv. Oca je to pokusno biranje, koje nije imalo nikakva konačnog karaktera, bolno dirnulo. Imao je dojam da je njegova opomena otišla u vjetar i očitovao je Kongregaciji svoje nepovjerenje uz taj pojedini slučaj i prema određenim stavovima i strujanjima u njezinim redovima. Kongregacija je sa svoje strane na to reagirala sa zaprepaštenjem i neizvjesnošću. Culi su se glasovi da se Kongregacija prekine. Većina je i dalje bila mišljenja da je imala pravo, pa čak i dužnost, na tu diskusiju i glasanje. Konačno je bila nadvladana svaka rezignacija, i posljednji dani Kongregacije, čiji je svršetak opet bio odgođen, bili su iskorišteni za to da se sa spremnošću pokoravanja Papinoj odluci, a ta spremnost nije nikad dolazila u pitanje, bolje odgovori njegovim očekivanjima. Pojedini dekreti bili su još nekoliko puta korigirani i izrađeni i neki novi tekstovi. Tako se pred svršetak sve više razvedralo. General Reda bio je sa svojim asistentima još jedanput primljen kod Pape i završni Papin nagovor, koji je bio predan pismeno, bio je vrlo pomirljiv. On je, dakako, tu naglašavao da će i dalje pažljivo pratiti razvoj Reda. On se osjeća čuvarom i zaštitnikom izvornih dokumenata Reda.

Zaokružimo li odovud još jedanput pogledom tijekom Kongregacije, možemo možda reći: konflikt je delegate još tješnje povezao s njihovim Generalom, a ujedno se bitno produbio i njihov crkveni osjećaj. Rastali su se sa spoznajom da bi Red bez tijesne veze s Crkvom i njezinom Glavom daleko zaostao u svojem apostolskom djelovanju, ali da se ni Sv. Stolica ne može odreći tijesne veze Reda s Crkvom zbog velikog utjecaja Družbe Isusove.

Hoće li zaključci Generalne kongregacije pokrenuti onaj proces promjene o kojem je bilo govora? Mnogi delegati stavljaju u to velike nade na temelju dubokog dojma koji su ponijeli s Kongregacije. Ljudska, bratska i duhovna atmosfera, kao i radna klima bile su uzorne. No ostalo je jedno pitanje: hoće li dijalog sa Svetom Stolicom, koji je u svojim počecima već bio ugrožen, biti lakše nastavljen? Ništa ne izgleda potrebnije od toga. U svakom slučaju, već se danas može reći da je ova Kongregacija zbog poteškoća koje su je pratile ostavila svoje tragove u Crkvi i u Redu.

Wohin steuern die Jesuiten? u Geist und Leben
48 (1975), br. 2, str. 137—147.

Preveo *Ivan Macan SJ*